

RÈGIM LINGÜÍSTIC DE L'ENSENYAMENT A CATALUNYA AL CONSELL D'EUROPA. LA SEVA AVALUACIÓ EN ELS CICLES DE CONTROL DE COMPLIMENT DE LA CARTA EUROPEA DE LES LLENGÜES REGIONALS O MINORITÀRIES

Anna Maria Pla Boix*

Resum

L'article revisa les avaluacions del règim lingüístic de l'ensenyament a Catalunya en seu del Consell d'Europa, desplegades en el marc dels diversos cicles de control de compliment de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries. Més concretament, s'hi revisarà l'avaluació del model prenent en consideració els informes del Comitè d'Experts i recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa.

Formalment, l'article s'estructura en tres parts. La primera part revisa la posició de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries dins el sistema de fonts del dret, i fa un apunt especial al valor jurídic i interpretatiu que li reconeix la jurisprudència constitucional. Partint d'aquesta base, la segona part de l'article s'endinsa en una revisió de les obligacions concretes per l'Estat espanyol en el seu instrument de ratificació del conveni, en l'àmbit dels usos lingüístics en l'ensenyament. S'hi revisen els compromisos adquirits, jurídicament vinculants, d'ampli espectre. Finalment, l'article proposa una revisió de les avaluacions de què ha estat objecte el règim lingüístic en l'ensenyament a Catalunya i també el previst en altres comunitats autònomes, als cicles de control de compliment del conveni. Per fer-ho, es tindran en compte els exàmens periòdics desplegats als informes del Comitè d'Experts i a les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa.

Paraules clau: Catalunya; Carta europea de les llengües regionals o minoritàries; dret lingüístic; ensenyament.

THE LINGUISTIC MODEL FOR EDUCATION IN CATALONIA IN THE COUNCIL OF EUROPE. ITS EVALUATION IN THE CONTEXT OF THE COMPLIANCE MONITORING CYCLES OF THE EUROPEAN CHARTER FOR REGIONAL OR MINORITY LANGUAGES

Abstract

This article examines the evaluations of the linguistic model for education in Catalonia, as performed within the framework of the different cycles for monitoring compliance with the European Charter for Regional or Minority Languages. More specifically, it reviews the evaluations of the model in the reports issued by the Committee of Experts and the recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe.

The article comprises three sections. The first one examines the position of the European Charter for Regional or Minority Languages within the system of sources of law, with special emphasis on the legal and interpretative value recognised therefor by constitutional case-law. Based on this, the second part reviews the specific undertakings assumed by Spain in its instrument of ratification of the Charter, within the field of language use in education. The commitments made, which are legally binding and wide-ranging, are reviewed. Lastly, the article proposes a review of the evaluations of the linguistic model for education in Catalonia and also that contemplated in other Spanish autonomous communities, performed as part of the Charter's monitoring cycles. To do this, it looks at the periodic examinations included in the reports from the Committee of Experts and in the recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe.

Keywords: Catalonia; European Charter for Regional or Minority Languages; linguistic law; education.

* Anna Maria Pla Boix, professora agregada de Dret Constitucional de la Universitat de Girona. anna.pla@udg.edu. [0000-0001-5456-6024](https://orcid.org/0000-0001-5456-6024).

Article rebut el 18.11.2022. Avaluacions cegues: 21.02.2023 i 27.02.2023. Acceptació de la versió final: 19.04.2023.

Citació recomanada: Pla Boix, Anna Maria. (2023). Règim lingüístic de l'ensenyament a Catalunya al Consell d'Europa. La seva avaluació en els cicles de control de compliment de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 79, 210-226. <https://doi.org/10.58992/rld.i79.2023.3913>

Sumari

- 1 Antecedents: quaranta anys d'un model de gestió del plurilingüisme a les aules
- 2 La CELRoM dins el sistema de fonts del dret: succint apunt a la jurisprudència constitucional
- 3 Garantia de models d'immersió lingüística *en* llengües autonòmiques cooficials en l'ensenyament: obligacions concretes per l'Estat espanyol a la CELRoM
 - 3.1 Una ratificació d'ampli espectre: revisió dels compromisos adquirits
 - 3.2 Avaluació dels models lingüístics en l'ensenyament a les comunitats autònomes amb règims de cooficialitat: revisió comparada
 - 3.2.1 Models deficitaris: incompliment de compromisos adquirits
 - 3.2.2 Elogi del model de conjunció lingüística en l'ensenyament a Catalunya
 - 3.2.3 Ensenyament en aranès: dèficits en la implementació dels compromisos adquirits
- 4 Epíleg

1 Antecedents: quaranta anys d'un model de gestió del plurilingüisme a les aules

Aquest article proposa una revisió crítica de les avaluacions que ha rebut el règim lingüístic en l'ensenyament a Catalunya en els diversos cicles de control de compliment de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries (en endavant, CELRoM). Més concretament, s'hi revisarà l'avaluació d'aquest règim lingüístic prenent en consideració els informes del Comitè d'Experts i recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa.

Com és sabut, enguany es commemoren els quaranta anys de l'aprovació de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya,¹ una llei capdavantera al seu moment en la gestió jurídica del plurilingüisme a l'estat de les autonomies, que fonamentarà les bases vertebradores del model de conjunció lingüística en l'ensenyament a Catalunya. Gestada al llarg de la primera legislatura del Parlament, s'aprovarà per unanimitat de l'hemicicle a la sessió plenària del 6 d'abril de 1983.² Aquesta unanimitat, singular en l'escenari del dret lingüístic comparat quan es debat sobre gestió de la diversitat lingüística, evidencia el consens polític i social que va avalar les previsions de la norma, també les projectades en l'àmbit de l'ensenyament. En tractar-se d'una regulació que no és, en cap cas, contradictòria amb la que la substituirà uns anys més tard, amb vocació de continuïtat a la vigent Llei 7/1998, de 7 de gener, de política lingüística, ha passat a formar part del que el mateix legislador definirà com a "tradicció jurídica catalana".³ D'aquesta manera, el català, com a llengua oficial i pròpia de Catalunya, des de principis dels anys vuitanta i fins avui, s'ha erigit en centre de gravetat, llengua vehicular i d'aprenentatge, normalment emprada al sistema educatiu; una opció de política lingüística avalada per la jurisprudència constitucional, que respon a l'objectiu primordial d'assegurar la normalització del seu ús i la integració social.

Malgrat els encesos debats hermenèutics que ha propiciat aquest règim lingüístic de l'ensenyament i els avatars de les successives reformes normatives i impugnacions judicials de què ha estat objecte els darrers quaranta anys, les seves bases vertebradores continuen vigents encara avui, i compten amb un amplíssim suport parlamentari.⁴ En donen bon testimoni les aritmètiques que han avalat l'aprovació de la Llei 8/2022, de 9 de juny, sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials en l'ensenyament no universitari. Durant els debats parlamentaris es plantejaran, una vegada més, diverses estratègies del legislador a l'hora d'afrontar, amb vocació tuïtiva, els reptes que planteja la gestió de la riquesa lingüística en un àmbit públic especialment estratègic en qualsevol procés de normalització lingüística, com és l'educatiu. Aquests reptes s'accentuen si es té en compte el règim de triple oficialitat lingüística vigent a Catalunya. I s'insistirà, des de diversos plantejaments i emprant diverses formulacions, en la voluntat política, molt majoritària a l'hemicicle, de protegir les bases estructurals del model de conjunció lingüística a l'escola catalana, instituïdes a principis dels anys vuitanta, alhora que se'n manté la continuïtat.⁵

1 DOGC núm. 322, de 22 d'abril de 1983, i BOE núm. 112, d'11 de maig. Va ser aprovada per 105 vots a favor, cap vot en contra i una sola abstenció.

2 DSPC-Ple núm. 130, sessió plenària núm. 66.1 de 6 d'abril de 1983.

3 Vegeu disposició final tercera de la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, intitulada "Substitució i vigència de normes". DOGC núm. 2553, de 9 de gener, i BOE núm. 36, d'11 de febrer de 1998.

4 Sobre la vocació de continuïtat dels principis estructurals del règim lingüístic en l'ensenyament a Catalunya i l'evolució del marc normatiu i la jurisprudència que l'ha interpretat les darreres dècades, des de 1978 i fins a 2021, vegeu especialment Pla Boix, Anna M. (2021). *En defensa del model lingüístic de l'escola a Catalunya. Reflexions per a un debat crític des del dret constitucional*. Barcelona: Col·lecció de l'Institut d'Estudis de l'Autogovern, núm. 13 (p. 1-491).

5 Recordem que la nova disposició legal s'aprovarà al Ple del Parlament per 102 vots a favor, 29 en contra i una abstenció. Per una ampliació sobre la posició dels diversos grups parlamentaris, més concretament, vegeu:

- Llei 8/2022, de 9 de juny, sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials en l'ensenyament no universitari. Publicada al BOPC núm. 329 i DOGC núm. 8686 de 10 de juny de 2022. Per una ampliació sobre la seva tramitació parlamentària, vegeu l'[expedient 202-00046/13 del Parlament de Catalunya](#). Va ser aprovada al Ple del Parlament per 102 vots a favor, 29 en contra i 1 abstenció, a la sessió de 8 de juny de 2022, DSPC-P núm. 65.
- Decret llei 6/2022, de 30 de maig, pel qual es fixen els criteris aplicables a l'elaboració, l'aprovació, la validació i la revisió dels projectes lingüístics dels centres educatius. Per una ampliació sobre la tramitació, vegeu l'[expedient 203-00024/13 del Parlament de Catalunya](#). El debat en seu parlamentària, on es pot comprovar la presa de posició dels diversos grups parlamentaris, i la votació sobre la seva validació es poden consultar al DSPC-P núm. 68, de 29 de juny de 2022.

Val a dir que tant la Llei 8/2022, de 9 de juny, sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials en l'ensenyament no universitari, com el Decret llei 6/2022, de 30 de maig, pel qual es fixen els criteris aplicables a l'elaboració, l'aprovació, la validació i la revisió dels projectes lingüístics dels centres educatius, han estat impugnats recentment al Tribunal Constitucional, en sengles recursos d'inconstitucionalitat i qüestió d'inconstitucionalitat, en litispendència.⁶ Els propers controls de constitucionalitat d'aquestes disposicions es tramitaran coetàniament a la celebració del quarantè aniversari de la promulgació de la norma que va instituir les bases vertebradores d'aquest model de gestió de la diversitat lingüística; un model que, al llarg d'aquestes darreres quatre dècades, ja ha superat diversos controls de constitucionalitat que han acabat definint una doctrina jurisprudencial consolidada.⁷

I és també del cas subratllar, als efectes d'aquesta reflexió, que aquest model de gestió de la diversitat lingüística a les aules del Principat ha estat no només avalat, sinó també explícitament elogiat en seu del Consell d'Europa. Precisament, l'objectiu de les pàgines que segueixen se centra a revisar les avaluacions del model en aquest escenari del Consell d'Europa, desplegadas en el marc dels diversos cicles de control de compliment de la CELRoM. L'article proposa una revisió crítica de les avaluacions que ha rebut el règim lingüístic en l'ensenyament a Catalunya en els diversos cicles de control de compliment dels compromisos de l'article 8 de la CELRoM.

2 La CELRoM dins el sistema de fonts del dret: succint apunt a la jurisprudència constitucional

El propassat 5 de novembre de 2022 es commemorava el trentè aniversari de la signatura a Estrasburg, per part d'onze estats membres del Consell d'Europa, de la CELRoM,⁸ una convenció internacional que marcarà una fita històrica en la protecció de la diversitat lingüística al continent europeu. Els treballs per consensuar-ne la dicció no foren fàcils, i van centrar intensos debats d'oportunitat política, projectats també a consensuar el contingut i abast de la seva regulació, la determinació de quina havia de ser la seva naturalesa jurídica, la definició mateixa dels reptes que havia d'afrontar i les estratègies òptimes per assegurar-ne l'acceptació dels estats membres del Consell d'Europa. En el rerefons d'aquests plantejaments hi planava la convicció que calia dotar-se d'un instrument de dret internacional, jurídicament vinculant, que permetés avançar en la protecció de la riquesa cultural i lingüística europea.

No és estrany, doncs, que el procés de negociació d'aquesta convenció, que s'inicia el 1984, s'allargués anys.⁹ Avui, tres dècades més tard de la seva signatura, aquesta convenció internacional ha estat ratificada per

6 El propassat 13 de setembre de 2022, per provisió del Ple del Tribunal Constitucional, s'acordava admetre a tràmit el recurs d'inconstitucionalitat número 5630-2022, promogut per més de cinquanta diputats del Grup Parlamentari Popular i del Grup Parlamentari Ciutadans, contra els articles 2 a) i d), 3.1 i 4.1 del Decret llei de Catalunya 6/2022, de 30 de maig, pel qual es fixen els criteris aplicables a l'elaboració, l'aprovació, la validació i la revisió dels projectes lingüístics dels centres educatius, i els articles 2.1 i 2.4 de la Llei de Catalunya 8/2022, de 9 de juny, sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials a l'ensenyament no universitari. Vegeu [BOE núm. 227 de 21 de setembre de 2022, p. 129576](#). Les al·legacions formulades pel Parlament de Catalunya poden consultar-se al [BOPC núm. 423 de 4 de novembre de 2022, p. 13](#). I per provisió del Tribunal Constitucional de 26 d'octubre de 2022, s'admetia també a tràmit la qüestió d'inconstitucionalitat plantejada per la interlocutòria de 28 de juliol de 2022 de la secció 5a de la sala contenciosa administrativa del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (recurs ordinari 168/2015, peça separada d'execució 7/22 i 19/22).

7 El Tribunal Constitucional ha reiterat, a la seva doctrina jurisprudencial, la plena legitimitat constitucional "de una enseñanza en la que el vehículo de comunicación sea la lengua propia de la Comunidad Autónoma y lengua cooficial en su territorio, junto al castellano (STC 137/1986, fundamento jurídico 1º), dado que esta consecuencia se deriva del art. 3 CE. y de lo dispuesto en el respectivo Estatuto de Autonomía" (STC 337/1994, FJ 9.B). Per a una revisió d'aquesta jurisprudència, projectada singularment a la revisió de la Llei 8/2022, de 9 de juny, impugnada a la jurisdicció constitucional, actualment en litispendència, vegeu el Dictamen del Consell de Garanties Estatutàries de la Generalitat 3/2022, de 7 de juny, sobre la Proposició de llei sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials en l'ensenyament no universitari, publicat al BOPC núm. 328, de 7 de juny de 2022. Igualment, per a una ampliació sobre el contingut i abast de la doctrina jurisprudencial del Tribunal Constitucional dictada les darreres dècades en aquesta matèria, vegeu Pla Boix, Anna M. (2021). *En defensa del model lingüístic de l'escola a Catalunya. Reflexions per a un debat crític des del dret constitucional*, cit. *supra*.

8 El Comitè de Ministres del Consell d'Europa va aprovar el text de la CELRoM el 25 de juny de 1992, i la va obrir a la signatura dels estats membres. Nogensmenys, no serà fins a l'any 1998, quan la CELRoM va entrar en vigor, a complir-se el requisit de ser ratificada, almenys, per cinc estats. Aquesta ratificació va tenir lloc l'1 de març de 1998 per part de Croàcia, Finlàndia, els Països Baixos, Hongria, Liechtenstein i Noruega. Per a una ampliació sobre el procés de ratificació de la Carta les darreres dècades, vegeu la [pàgina web del Consell d'Europa](#).

9 Sobre aquests treballs preparatoris i el sentit dels debats, vegeu especialment De Puig i Olivé, Lluís M. (1991). [Debat i elaboració de la Carta europea de les llengües](#). *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 16, 153-172.

vint-i-cinc estats membres del Consell d'Europa i protegeix, amb abast diferent en funció dels compromisos adquirits als respectius instruments de ratificació, una vuitantena de llengües regionals o minoritàries.¹⁰ Amb el temps, s'ha consolidat com un dels mecanismes de salvaguarda del patrimoni lingüístic i cultural, de promoció i desenvolupament del multilingüisme més rellevant en l'escenari del dret internacional. A Catalunya, les previsions de la CELRoM protegeixen la llengua catalana i també la llengua occitana en la varietat dialectal aranesa.

Val a dir que la CELRoM va ser concebuda amb vocació pragmàtica, per avançar eficientment i amb fermesa en la protecció de les llengües regionals o minoritàries, però deixant una certa flexibilitat als estats en l'assumpció de compromisos.¹¹ I aquesta flexibilitat, reglada a l'article 2, respon a l'objectiu primordial de modular els compromisos de les parts a llur voluntat política, i així aplanar el procés de ratificació.¹²

L'article esmentat distingeix dos tipus de compromisos: d'una banda, obliga tots els estats part a aplicar les disposicions de l'article 7, rubricat "Objectius i principis", al conjunt de llengües regionals o minoritàries parlades al seu territori i que responguin a les definicions de l'article 1;¹³ de l'altra, estableix que, pel que fa a qualsevol llengua regional o minoritària identificada en el moment de ratificació, acceptació o aprovació d'acord amb l'article 3, cadascuna de les parts es compromet, literalment, a "aplicar com a mínim trenta-cinc paràgrafs o apartats elegits entre les disposicions de la Part III d'aquesta Carta, dels quals tres, com a mínim, s'han d'elegir de cada un dels articles 8 i 12 i un de cada un dels articles 9, 10, 11 i 13".¹⁴ Així doncs, s'imposarà una doble modulació: d'una banda, les parts podran seleccionar les llengües regionals o minoritàries a les quals aplicaran compromisos de la Part III de la Carta; de l'altra, per a cadascuna d'aquestes llengües, determinaran les disposicions de la Part III que vulguin subscriure i, per consegüent, obliguin als estats part del conveni. I, en aquest cas, correspon a l'Estat part la identificació dels paràgrafs o apartats de la Part III que es compromet a garantir pel que fa a la llengua regional o minoritària. Més concretament, se l'obliga a comprometre's a aplicar un mínim de trenta-cinc paràgrafs o apartats escollits dins la Part III. Recordem que a l'article 8 de la CELRoM, que regula l'ensenyament i s'ubica formalment dins aquesta Part III sotmesa a una certa disponibilitat de les Parts, es recull el deure de les parts de subscriure almenys tres dels seus paràgrafs o apartats.

En qualsevol cas, la CELRoM s'ha consolidat en un instrument jurídic eficient en la promoció de l'ús i la protecció de les llengües regionals o minoritàries en àmbits públics especialment estratègics. I això perquè la seva Part III projecta compromisos a l'ensenyament, la justícia, l'Administració, els mitjans de comunicació, la cultura, la vida econòmica i social o la cooperació transfronterera. Com s'explicitarà a l'informe explicatiu del conveni, es partia de la convicció que sols incidint en aquests àmbits es podien compensar, quan fos

10 Per a una ampliació sobre la cobertura de la Carta, estats part, compromisos i llengües tutelades, vegeu especialment Ramallo, Fernando. (2022). *O cumprimento da Carta europa para as linguas rexionais ou minoritarias*. Universitat de València (p. 1-172). Del mateix autor, Ramallo, Fernando. (2019). El 'esfuerzo estatal' como modelo de computo del cumplimiento de la Carta europea de las lenguas regionales o minoritarias. *Revista de Llengua i Dret* (72), 146-167. Per a una aproximació conceptual a les llengües regionals o minoritàries tutelades al conveni, vegeu especialment Ruiz Vieytez, Eduardo. (2012). Article 1 Definitions. Dins *Shaping language rights. Commentary on the European Charter for Regional or Minority Languages in light of the Committee of Experts' evaluation* (p. 39). Estrasburg: Council of Europe Publishing. I per a la definició dels conceptes *llengua regional* i *llengua minoritària* a efectes de la Carta, es pot consultar l'[informe explicatiu del conveni](#).

11 La CELRoM s'adreçarà a protegir les llengües regionals o minoritàries com a expressió per excel·lència d'una riquesa cultural, i no pròpiament les minories lingüístiques, motiu pel qual emfatitza la dimensió cultural dels usos lingüístics en els diferents àmbits de la vida dels parlants. Aquesta dimensió cultural s'argumenta a l'[informe explicatiu del document](#). Als efectes que aquí interessin, no respon a l'objectiu de consagrar drets individuals (el dret a parlar la pròpia llengua) ni es basa tampoc en una definició política, social o ètnica que caracteritzi la llengua com el vehicle d'un grup social o ètnic determinat. Per bé que la CELRoM no fou concebuda amb l'objectiu de crear drets individuals ni col·lectius per als parlants de les llengües regionals o minoritàries, cal tenir present que les obligacions contretes per les parts, pel que fa a la situació de les llengües i legislació interna que caldrà aprovar per donar compliment als compromisos, tenen un efecte evident sobre la situació de les comunitats lingüístiques concernides i l'estatut jurídic que empara els seus parlants. Vegeu paràgraf 11 de l'[informe explicatiu](#). Aquest enfocament ha propiciat interessants debats doctrinals. Per a una ampliació, vegeu especialment Woehrling, Jean-Marie. (2010). Introduction. Dins *Shaping language rights...* (p. 23). Estrasburg: Council of Europe Publishing.

12 Per a una ampliació sobre els debats acadèmics que ha propiciat aquesta flexibilitat, vegeu especialment i, per a tots, Woehrling, Jean-Marie. (2010). Introduction. Cit. nota supra (p. 22). Igualment, vegeu De Puig i Olivé, Lluís M. (1991). [Debat i elaboració de la Carta europea de les llengües](#). *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 16, 153. També, epígrafs 22 i 23 de l'[informe explicatiu de la CELRoM](#).

13 Val a dir que, a efectes hermenèutics, la delimitació del contingut i abast d'aquesta previsió s'explica als paràgrafs 39 i 40 de l'[informe explicatiu](#), als quals ens remetem.

14 Vegeu article 2.2 de la CELRoM, que ha d'interpretar-se a la llum del que disposen els paràgrafs 41 a 47 de l'[informe explicatiu](#), als qual ens remetem.

necessari, les condicions desfavorables que han patit aquestes llengües en el passat i, ahora, es podien garantir les condicions per mantenir-se i desenvolupar-se en el futur.¹⁵

En la consecució d'aquest repte de garantir la vitalitat futura de les llengües tutelades per la convenció, l'ensenyament es consolidarà en un àmbit especialment prioritari, estratègic.¹⁶ Per aquest motiu, la CELRoM promou no només una garantia d'ensenyament *de* les llengües regionals o minoritàries, sinó també el seu ús vehicular a les aules. Per assegurar-ne la implementació i superar les resistències en el procés de ratificació, la convenció establirà diversos graus de compromís possible dels estats part contractants, que inclouen des del compromís maximalista de garantir models d'immersió lingüística *en* les llengües tutelades per la convenció (un compromís adquirit per l'Estat espanyol al seu instrument de ratificació, i projectat a garantir ensenyament *en* aquestes llengües en les diverses etapes educatives no universitàries) fins a compromisos d'abast força més restringit assumits per altres estats part.

En la seva jurisprudència, el Tribunal Constitucional espanyol ha tingut ocasió de definir, amb precisió, la posició que ocupa la CELRoM dins el sistema de fonts del dret. Així, a la sentència del Tribunal Constitucional (STC) 56/2016, de 17 de març, el màxim intèrpret constitucional recorda, textualment, que la CELRoM “como tratado válidamente celebrado, se integra desde su ratificación en el ‘ordenamiento jurídico interno’ (art. 96.1 Constitución española (CE)), y tiene además el valor interpretativo que le confiere el art. 10.2 CE”¹⁷ (ATC [166/2005](#), de 19 d'abril, FJ 4). Dit això, afegeix que la CELRoM “proporciona pautas interpretativas del régimen jurídico de la cooficialidad lingüística”. I afegeix també que “los criterios hermenéuticos que puede aportar este tratado internacional solo pueden tener la eficacia que la propia Carta determina”. Aquesta interpretació també la trobem reproduïda en altres decisions de l'alt tribunal, com la STC 75/2021, de 18 de març. El fonament jurídic 2 de la sentència citada suara subratlla també que la CELRoM, “de acuerdo con nuestra doctrina proporciona pautas interpretativas de nuestro régimen jurídico lingüístico [STC [165/2013](#), FJ 14 a), con remisión al ATC [166/2005](#), FJ 4; también STC [56/2016](#), FJ 5]”.

En definitiva, des de la seva ratificació i publicació al *Butlletí Oficial de l'Estat*, per manament de l'article 96 de la CE, la CELRoM ha passat a formar part de l'ordenament jurídic intern, vincula jurídicament. I té reconegut un valor hermenèutic especialment rellevant a l'hora d'interpretar el contingut i abast del marc constitucional regulador del fet lingüístic,¹⁸ un marc constitucional volgudament obert i flexible, que no imposa, en cap moment, un determinat model lingüístic de l'ensenyament. De fet, a l'empara de la reserva d'Estatut de l'article 3.2 de la norma suprema, garanteix un alt sostre competencial a les comunitats autònomes en el disseny dels règims lingüístics propis, en els termes que ha tingut ocasió d'interpretar a bastament la jurisprudència constitucional dictada les darreres dècades. Com recull el Dictamen del Consell de Garanties Estatutàries 3/2022, de 7 de juny, ni l'article 3 ni l'article 27 de la CE de 1978 quan estableix el règim general d'oficialitat de les llengües i quan reconeix el dret a l'educació, respectivament, “no predetermina el règim lingüístic concret que hagi de seguir l'ensenyament no universitari, sinó que admet, dins d'un marc, diferents possibilitats, que poden generar models diversos”, motiu pel qual aquesta regulació constitucional ha permès desenvolupar:

“règims lingüístics de l'ensenyament a Catalunya, el País Basc, Navarra, la Comunitat Valenciana, les Illes Balears i Galícia, de característiques no coincidents (en alguns casos, models de separació o doble

15 Sobre el contingut i abast de l'article 7 de la Carta, relatiu als principis i objectius, vegeu especialment Dumbar, Robert. (2010). Article 7. Objectives and principles. A *Shaping language rights...* (p. 185 i seg.). Estrasburg: Council of Europe Publishing.

16 Aquesta importància decisiva de l'educació en la preservació futura dels idiomes tutelats per la CELRoM s'ha emfasitzat en els cicles de control del conveni. N'ofereix un bon exemple, per a tots, l'informe del Comitè d'Experts d'avaluació d'Alemanya de l'any 2002, on s'explicita textualment que “l'educació és la base fonamental de protecció i promoció de les llengües regionals o minoritàries”. Podeu consultar tots els [informes del Comitè d'Experts i recomanacions del Comitè de Ministres als cicles de control del conveni](#).

17 Argument que trobem també reproduït a la ITC 166/2005, de 19 d'abril, FJ 5.

18 En la doctrina, i pel que fa a la connexió d'aquest valor interpretatiu amb l'article 10.2 CE, vegeu Agirreazkuenaga, Iñaki. (2006). La Carta de las lenguas regionales o minoritarias del Consejo de Europa como derecho interno. Dins José Manuel Pérez Fernández (coord.), *Estudios sobre el estatuto jurídico de las lenguas en España* (p. 105-146).

línia lingüística i, en altres, models de conjunció lingüística, amb variants pròpies), i que el Tribunal Constitucional ha admès aquesta pluralitat de règims, tots ells, en principi, conformes a la Constitució”.¹⁹

Prenent-ho en consideració, esdevé especialment oportú revisar críticament el contingut i l'abast de les previsions de la CELRoM projectades singularment en l'àmbit de l'ensenyament. I això perquè, com ha advertit la jurisprudència constitucional, són jurídicament vinculants i s'erigeixen en paràmetres interpretatius del marc constitucional del plurilingüisme. Vinculen, doncs, indefectiblement, l'interpret de la norma suprema en els controls de constitucionalitat.²⁰

3 Garantia de models d'immersió lingüística en llengües autonòmiques cooficials en l'ensenyament: obligacions concretes per l'Estat espanyol a la CELRoM

3.1 Una ratificació d'ampli espectre: revisió dels compromisos adquirits

L'any 2001 Espanya ratificava la CELRoM.²¹ A diferència d'altres estats, assumirà una ratificació d'ampli espectre en àmbits públics estratègics, i s'adherirà a seixanta-nou compromisos del seu articulat, regulats a la Part III del conveni i, per tant, sotmesos a un cert règim de disponibilitat de les parts a l'empara de l'article 2.2. Dit altrament, en termes comparats, s'optava per una política ambiciosa d'assumpció de compromisos, ateses les obligacions opcionals concretes i la fórmula singular emprada al seu instrument de ratificació per concretar les llengües que restarien tutelades per la convenció.

Cada Estat, en l'acte de ratificació, acceptació o aprovació i en la declaració que formula en adoptar-lo, ha de determinar a quines llengües del seu territori aplicarà la Carta. L'Estat espanyol emprà una fórmula singular en l'instrument de ratificació perquè, a diferència d'altres estats part, no identifica explícitament el catàleg precís de les llengües parlades al seu territori a les quals aplicarà el conveni. La identificació d'aquestes llengües l'articula a través d'una fórmula indirecta que remet a les decisions que adoptin els estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes, en exercici de les competències que tenen assumides per manament de l'article 3.2 de la CE. Més concretament, l'instrument de ratificació distingeix dos nivells de compromisos. Un primer nivell comprèn textualment “les llengües reconegudes com a oficials en els estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, València i Navarra”. Aquestes llengües cooficials en aquestes autonomies gaudiran de la màxima protecció jurídica, i els seran d'aplicació els compromisos adquirits de la Part III del conveni; també, per tant, els projectats en l'àmbit de l'ensenyament i que es revisaran a les pàgines que segueixen (art. 8 de la CELRoM). Un segon nivell comprendrà les llengües “que els estatuts d'autonomia protegeixen i emparen en els territoris on tradicionalment es parlen”. Per a aquestes altres llengües protegides també a l'articulat dels estatuts d'autonomia, per bé que sense tenir reconeguda l'oficialitat, l'instrument de ratificació apunta que se'ls aplicaran “totes les disposicions de la Part III de la Carta que es puguin aplicar raonablement en consonància amb els objectius i els principis que estableix l'article 7”.

En l'àmbit de l'ensenyament, l'instrument de ratificació d'Espanya assumirà aquests plantejaments maximalistes i els projectarà a les diverses etapes educatives. Així, s'obligarà jurídicament al nivell més alt de compromís. De fet, l'Estat espanyol es comprometrà a garantir models d'immersió lingüística a l'ensenyament preescolar, primari, secundari, tècnic i professional.²² Més concretament, Espanya es comprometrà a garantir

19 BOPC núm. 328, de 7 de juny de 2022. Per a una ampliació sobre els diversos models lingüístics en l'ensenyament de les comunitats autònomes, vegeu per a tots Pons i Parera, Eva, i Vernet i Llobet, Jaume. (2009). La llengua de l'ensenyament a les comunitats autònomes amb llengua pròpia, *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 149.

20 Val a dir que l'eficàcia jurídica de la CELRoM sovint s'ha negligit quan s'han interpretat, en seu jurisdiccional, previsions normatives d'abast general d'incidència en el règim lingüístic en l'ensenyament. Serveixi d'exemple l'omissió de tota menció als compromisos jurídicament vinculants d'aquest conveni internacional en la interpretació del bloc de la constitucionalitat en matèria lingüística de les STC 31/2010, de 28 de juny, o a la STC 11/2018, de 8 de febrer (aquesta darrera només conté una menció a la CELRoM al resum de les al·legacions de les parts continguda als seus antecedents).

21 Instrument de ratificació publicat al [BOE, suplement en llengua catalana núm. 15, d'1 d'octubre de 2001, p. 2320](#). Espanya va signar la Carta el 5 de novembre de 1992, data de l'obertura a l'adhesió dels estats per part del Consell d'Europa, i va ratificar-la el 9 d'abril de 2001. A l'Estat espanyol va entrar en vigor l'1 d'agost de 2001. Formalment, la tramitació parlamentària de l'autorització per ratificar-la s'iniciava el 21 de juliol de 2000, amb l'adopció de l'acord de la Mesa del Congrés dels Diputats. Per a una ampliació, vegeu BOCG —Congrés dels Diputats núm. 43—, 1 de 21 de juliol de 2000.

22 Vegeu paràgraf 81 de l'[informe explicatiu](#). Els compromisos de l'article 8 de la CELRoM es projectaran a diversos nivells d'ensenyament: preescolar, primari, secundari, tècnic i professional, universitari i educació d'adults. Per a cadascun d'aquests nivells, la CELRoM ofereix als estats part una certa disponibilitat pel que fa a les obligacions a contreure, perquè els permet elegir diversos nivells de compromís prenent en consideració les realitats sociolingüístiques i voluntats polítiques respectives. Per a tots,

un ensenyament preescolar, primari, secundari, tècnic i professional garantits *en* les llengües identificades a l'instrument de ratificació, en els termes que hem apuntat suara (assumeix els compromisos garantits a l'article 8.1 de la CELRoM, paràgrafs a.i, b.i, c.i, d.i).

Val a dir que la CELRoM recull, en aquestes etapes educatives, altres nivells de compromís menors, que han assumit altres estats part que han renunciat a models d'immersió lingüística *en* les llengües regionals o minoritàries, com ara el previst per aquells que no volen garantir el conjunt de l'ensenyament *en* la llengua regional o minoritària sinó només “una part substancial” de l'educació en aquestes llengües; o aquells que sols volen garantir en aquestes llengües algunes mesures lingüístiques concretes “com a mínim per als alumnes les famílies dels quals ho desitgin i el nombre dels quals es consideri suficient”.

En qualsevol cas, les previsions lingüístiques garantides a l'article 8.1 del conveni venen condicionades pel compliment de tres condicions generals, que responen a la voluntat de modular les obligacions concretes a la situació sociolingüística, per assegurar que l'ús i ensenyament d'aquestes llengües regionals o minoritàries a les aules es garanteix a l'àrea geogràfica on tradicionalment es parlen.²³ Aquestes condicions prèvies són les següents:

- a) Primerament, la mateixa CELRoM precisa que només s'aplicaran “en el territori en què aquestes llengües són usades”, previsió que, en el cas de l'Estat espanyol, no planteja problemes interpretatius perquè al seu instrument de ratificació ja s'identifica explícitament les comunitats autònomes on s'apliquen els compromisos adquirits de l'article 8.1.²⁴ És, per consegüent, als sistemes educatius d'aquestes comunitats autònomes amb règims de cooficialitat lingüística esmentades (Catalunya, Comunitat Valenciana, Illes Balears, País Basc, Navarra i Galícia) on s'hauran de garantir els règims d'immersió lingüística previstos al precepte esmentat suara.
- b) La segona de les condicions estableix que en la seva implementació es tindrà en compte “la situació de cadascuna d'aquestes llengües”; un incís d'entrada certament poc precís, volgutament ambigu, que els informes del Comitè d'Experts adoptats en els cicles de control de l'article 8.1 han escatit. És una condició que respon, d'entrada, a la voluntat de dotar de flexibilitat aquest marc per adaptar els compromisos adquirits, amb ànim tuïtiu, a la situació sociolingüística de cada llengua regional o minoritària. Obliga les parts a diagnosticar la situació de cadascuna de les llengües protegides a l'hora de garantir-ne l'ús als diferents nivells d'ensenyament reglats al conveni. I en la interpretació del contingut i abast d'aquesta condició prèvia, el Comitè d'Experts adopta un enfocament casuístic perquè revisa cadascun dels compromisos adquirits per l'estat part en qüestió, la seva situació sociolingüística i les mesures adoptades per garantir els usos vehiculars i les competències lingüístiques al seu sistema educatiu. Els obliga a promoure polítiques pragmàtiques, que resolguin dèficits adaptats a les necessitats de la comunitat lingüística concernida.²⁵

vegeu Nogueira López, Alba. (2012). Article 8.1. Education (I). Dins *Shaping language rights...* (p. 247-288). Estrasburg: Council of Europe Publishing.

23 Paràgraf 79 de l'[informe explicatiu](#).

24 En el cas de l'Estat espanyol, la interpretació d'aquestes condicions prèvies no ha plantejat problemes interpretatius perquè al seu instrument de ratificació ja identifica explícitament les comunitats autònomes on s'apliquen els compromisos adquirits a l'article 8.1. De fet, s'estableix que els compromisos de la Part III del conveni tutelaran les llengües regionals o minoritàries “reconegudes com a oficials en els estatuts d'autonomia de les comunitats autònomes del País Basc, Catalunya, Illes Balears, Galícia, València i Navarra”.

25 El buidatge dels cicles de control mostra que són nombrosos els informes del Comitè d'Experts i les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa amb propostes de mesures correctores pràctiques adreçades a les autoritats estatals. Sovint se'ls requereix que modifiquin el règim jurídic intern per tal de reforçar l'oferta d'ensenyament en les llengües regionals o minoritàries. Val a dir que en aquestes avaluacions periòdiques es prenen en consideració les característiques de cada llengua, el sistema educatiu i disseny curricular de cada Estat concernit, i s'hi revisen, semblantment, els instruments per resoldre efectivament els incompliments detectats. Els informes acostumen a bandejar l'enfocament conceptual, teòric o de principis, i es posa en valor l'enfocament pragmàtic, amb propostes pràctiques concretes per resoldre les mancances detectades. Alguns informes promouen l'adopció de mesures correctores, com ara propostes de disseny d'una política lingüística i educativa estructurada amb l'objectiu d'assegurar la formació d'un nombre suficient de docents de les llengües regionals o minoritàries. Sovintegen els requeriments adreçats a oferir més cursos formatius al professorat, o assegurar suport institucional i redefinir el disseny curricular. Igualment, són destacables els requeriments adreçats a assegurar una major disponibilitat de material pedagògic actualitzat en aquests idiomes. També, requeriments adreçats a garantir més ús de la llengua concernida en els diversos cicles educatius on la seva presència s'ha acreditat insuficient. Sempre s'adopta un enfocament pragmàtic, basat en un diagnòstic precís de l'estat de la qüestió i una proposta de mesures correctores tangibles.

- c) Finalment, l'article 8.1 de la CELRoM estableix també explícitament que llurs previsions es formulen sens perjudici de "l'ensenyament *de* la llengua o *de* les llengües oficials de l'Estat", una condició adreçada específicament a evitar interpretacions que excloguin l'ensenyament de la llengua o llengües parlades per la majoria, la llengua oficial de l'Estat concernit. Quan l'Estat es compromet a garantir models d'immersió lingüística en les llengües regionals o minoritàries, aquesta clàusula imposarà que l'ensenyament de la llengua o llengües oficials es garanteixi com a contingut curricular obligatori. Recordem que la CELRoM parla de l'ensenyament *de* la llengua o llengües oficials, en cap cas ensenyament *en* la llengua oficial o oficials de l'Estat.²⁶

Així doncs, l'abast dels compromisos adquirits a l'instrument de ratificació de l'Estat espanyol obliga ineludiblement no només a ensenyar la llengua tutelada pels compromisos adquirits de l'article 8.1 de la CELRoM com a matèria curricular, sinó a garantir-la com a llengua vehicular, de transmissió de coneixements a les aules, llengua d'ensenyament (català i aranès a Catalunya, català a les Illes Balears i la Comunitat Valenciana, eusquera al País Basc i Navarra i gallec a Galícia). S'assumeix, doncs, el compromís jurídicament vinculant d'ensenyar *en* aquestes llengües a totes les etapes educatives no universitàries (ensenyament preescolar, primari, secundari, tècnic i professional *en* aquestes llengües identificades a l'instrument de ratificació). Altrament dit, en aquests nivells educatius s'aposta per garantir models d'immersió lingüística d'ensenyament en la llengua regional o minoritària concernida.²⁷

Cal tenir present també que per a les llengües cooficials que gaudeixen de la màxima protecció jurídica, el compromís adquirit a l'article 8.1 de la CELRoM no obliga ineludiblement i necessàriament a garantir el model d'immersió lingüística *en* la llengua regional o minoritària a tots els estudiants escolaritzats al territori concernit; obliga, però, a garantir-hi l'accés a tot l'alumnat. Per això, els models de separació lingüística com el vigent al País Basc, que assegurin una línia educativa íntegrament en eusquera, també garanteixen el compliment d'aquests compromisos adquirits reglats a l'article 8.1 de la CELRoM. En aquest sentit, el Comitè d'Experts ha elogiat tant el model lingüístic català com el basc, bo i precisant que ambdós compleixen amb les previsions de l'article 8 del conveni projectades a l'ensenyament. En el cas del model basc perquè d'entre els diferents models lingüístics que ofereix, un és en eusquera. S'assegura així, doncs, l'ensenyament *en* la llengua regional o minoritària concernida imposat per l'article 8.1, i s'hi dona compliment pels compromisos adquirits en l'instrument de ratificació.²⁸

Igualment, en la interpretació d'aquest compromís, el Comitè d'Experts del Consell d'Europa ha advertit que la previsió de l'ensenyament *en* la llengua regional o minoritària mai podrà condicionar-se a l'existència d'una demanda mínima o suficient de parlants. I això perquè aquest requisit és objecte d'un nivell de compromís de l'Estat menor previst a l'article 8.1.a.iii i les opcions iv dels paràgrafs b), c) i d) de l'article 8 de la CELRoM. Per consegüent, les autoritats educatives resten obligades a proveir l'oferta d'ensenyament *en* la llengua regional o minoritària, i l'han de garantir sense necessitat de condicionar-la a una prioritització de demandes o a un nombre mínim de peticions. La doctrina ha emfasitzat aquest compromís de l'Estat vincula les autoritats educatives i es projecta indefectible en el reconeixement d'un dret a rebre educació *en* aquestes llengües, al marge de quina sigui la seva realitat o pes en nombre de parlants.²⁹

26 Es projecta, doncs, en la garantia de preservar l'aprenentatge de la llengua oficial com a matèria curricular. Així ho recull el paràgraf 80 de l'informe explicatiu de la Carta, on s'explicita que aquesta reserva fou concebuda amb l'objectiu d'evitar la creació de guetos lingüístics, que conculcarien els principis d'interculturalitat i plurilingüisme que vertebraven les previsions del conveni. I és del cas subratllar també que, com assenyala l'informe explicatiu, pel que fa als estats en els quals les previsions de la CELRoM s'apliquen a llengües regionals o minoritàries que també gaudeixen d'estatut d'oficialitat lingüística, com s'esdevé a l'Estat espanyol, aquesta previsió ha d'interpretar-se en el sentit que les disposicions del paràgraf 1 s'apliquen "sens perjudici de l'ensenyament de la o les altres llengües" que gaudeixen d'estatut d'oficialitat al territori en qüestió.

27 En qualsevol cas, recordem que per a les altres llengües regionals o minoritàries parlades a l'Estat, i que no gaudeixen d'estatut d'oficialitat, el nivell de compromís és menor i sols s'estableix que se'ls aplicaran aquelles disposicions de la Part III de la CELRoM que "es puguin aplicar raonablement en consonància amb els objectius i els principis que estableix l'article 7".

28 Per exemple, vegeu l'[informe del Comitè d'Experts sobre compliment de la Carta a Espanya, 2005](#), paràgraf 484. Segons el Comitè d'Experts, atès que al País Basc hi ha un programa escolar assegurat totalment en eusquera (el Model D), es dona compliment als compromisos adquirits de l'article 8 de la CELRoM.

29 Per a tots, Nogueira López, Alba. (2012). Article 8.1. Education (I). Dins *Shaping language rights...* (p. 258). Estrasburg: Council of Europe Publishing.

El buidatge dels cicles de control de compliment del conveni i l'enfocament pragmàtic que orienta els informes del Comitè d'Experts del Consell d'Europa en l'examen d'aquest compromís als estats part vinculats ofereixen una radiografia molt precisa dels dèficits i mancances que es detecten. També ofereixen els criteris hermenèutics que serveixen per avaluar-ne el compliment efectiu.³⁰ Es revisaran breument al capítol que segueix.

Pel que fa a l'ensenyament universitari, els compromisos contrets per l'Estat espanyol al seu instrument de ratificació són d'abast més restringit.³¹ S'ha compromès a fomentar i/o autoritzar la posada en pràctica d'un ensenyament universitari o d'altres formes d'ensenyament superior *en* les llengües regionals o minoritàries, o de mitjans que permetin estudiar aquestes llengües a la universitat o en altres centres d'ensenyament superior (art. 8.1.e.iii). També s'obliga a adoptar les mesures adients perquè s'imparteixin cursos d'educació d'adults o d'educació permanent garantits "principalment o totalment" en les llengües regionals o minoritàries (art. 8.1.f.i).

Ultra els compromisos esmentats suara, al seu instrument de ratificació, Espanya assumirà també l'obligació d'adoptar disposicions per assegurar l'ensenyament de la història i de la cultura de les quals la llengua regional o minoritària és expressió (art. 8.1.g.i). Val a dir que a l'informe explicatiu del conveni s'aclareix que aquest compromís respon a la conveniència d'assegurar que l'ensenyament de les llengües regionals o minoritàries es desplega en el seu context cultural.³² Es garantirà també la formació inicial i permanent dels ensenyants, necessària per posar en pràctica els paràgrafs a) a g) acceptats per la part (art. 8.1.h.i). Sobre aquest compromís, convé recordar que l'informe explicatiu emfasitza que cal assegurar la competència lingüística dels docents i, també, la disponibilitat de mitjans financers, personals i pedagògics, si es vol garantir una implementació efectiva de les mesures de l'article 8 de la CELRoM.³³ Finalment, l'instrument de ratificació de l'Estat es vincularà al compromís de crear un o diversos òrgans de control encarregats del seguiment de les mesures adoptades i dels progressos fets en l'establiment o el desenvolupament de l'ensenyament de les llengües regionals o minoritàries, i d'establir sobre aquests punts informes periòdics que seran fets públics (art. 8.1.i).³⁴

30 Així, per exemple, alguns informes denuncien una manca de centres educatius que ofereixin aquesta oferta lingüística en l'escolarització, i d'altres detecten una oferta insuficient de l'ensenyament en la llengua regional o minoritària que permeti abraçar tots els nivells educatius o estudis. I bona part de les denúncies d'incompliment o dèficits en la implementació es concentren als nivells d'ensenyament secundaris, professionals i tècnics. Un bon exemple l'ofereixen els paràgrafs 486 i 489 de l'[informe del Comitè d'Experts en l'avaluació d'Espanya el 2005](#). També, el paràgraf 105 de l'informe del Comitè d'Experts en l'avaluació al Regne Unit el 2004.

31 Per a una ampliació sobre l'ensenyament universitari i la formació d'adults, que no es revisaran a les pàgines que segueixen, vegeu especialment Woehrling, Jean-Marie. (2006). *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*. Estrasburg: Council of Europe Publishing. Igualment, Nogueira López, Alba. (2012). Article 8.1. Education (I). Dins *Shaping language rights...* Estrasburg: Council of Europe Publishing. I també ECRML, Committee of Experts. (2006). *The Committee of Experts' interpretation and evaluation practice concerning the implementation of articles on education of the European Charter for Regional or Minority Languages*. Estrasburg: Council of Europe Publishing.

32 Vegeu paràgraf 86 de l'informe, que recull, textualment, que aquest compromís respon a "la preocupació de no aïllar l'ensenyament de llengües regionals o minoritàries d'aquest context". I això perquè, en paraules de l'informe, sovint aquests idiomes es troben vinculats a una història i unes tradicions pròpies. Als efectes de la CELRoM, aquesta història i cultura també formen part integrant del patrimoni europeu, motiu pel qual cal garantir que la comunitat lingüística concernida hi tingui accés. De fet, la mateixa llengua regional o minoritària és, en si mateixa, l'expressió d'una riquesa cultural. Amb aquest compromís es pretén reforçar el restabliment de llur prestigi social.

33 Als cicles de control del conveni s'emfasitza que la formació (inicial i permanent) dels docents és cabdal. I és del cas subratllar també que en el control de compliment d'aquest compromís es verifica la disponibilitat de recursos necessaris, inclosos els mitjans financers, de personal i pedagògics. El buidatge dels cicles de control permet asseverar també que s'adopta un enfocament pragmàtic quan s'examina les parts en el compliment d'aquest compromís. Així, alguns informes d'avaluació detecten dèficits d'implementació vinculats al reconeixement recíproc de títols acadèmics acreditatius del domini de la llengua emesos a altres estats, la manca d'universitats on aquests idiomes es parlen amb efectes en dèficits de formació universitària dels docents, les condicions laborals del professorat en el cas de comunitats lingüístiques minoritàries disperses pel territori de l'estat part o els diversos graus de compromís dels docents amb el compliment estricte dels continguts curriculars. Per a una ampliació, vegeu Pla Boix, Anna M. (2021). *En defensa del model lingüístic de l'escola a Catalunya. Reflexions per a un debat crític des del dret constitucional*, cit. supra.

34 Per a una ampliació sobre els cicles de control, vegeu especialment Lasagabaster, Iñaki. (2012). Articles 15 to 17. Application of the Charter. Dins *Shaping language rights...* (p. 517). Estrasburg: Council of Europe Publishing. Atesa la importància de l'ensenyament en la salvaguarda i preservació de les llengües regionals o minoritàries, l'informe explicatiu subratlla la necessitat de "preveure un o més organismes específics que s'ocupin del seguiment de les mesures empreses en aquest àmbit". L'estatut d'aquest òrgan de control no s'especifica a l'article 8.1 de la CELRoM, motiu pel qual s'ha d'entendre que "tant podria ser un organisme que formés part de l'administració educativa com un òrgan independent". S'afegeix que aquesta funció també pot assumir-la l'òrgan garantit a l'article 7.4. Nogensmenys, la CELRoM exigeix que els resultats d'aquest control es facin públics. Complementàriament, a part d'aquests òrgans de control previstos a l'article 8, la CELRoM regula mecanismes de control genèric del conjunt de les seves previsions a la Part IV del conveni, intitulada "Aplicació de la Carta", que aplega els articles 15 a 17. Es garanteix un sistema

Complementàriament, en matèria d'ensenyament i en el que fa referència als territoris altres que aquells on són usades tradicionalment les llengües regionals o minoritàries, s'assumirà el compromís d'autoritzar, fomentar o establir, si el nombre de parlants de la llengua regional o minoritària ho justifica, un ensenyament *en o de* la llengua regional o minoritària als estadis apropiats de l'ensenyament (art. 8.2). Val a dir que l'informe explicatiu del conveni recorda que, com a regla general, la CELRoM limita la protecció de les llengües regionals o minoritàries a l'àrea geogràfica on es parlen tradicionalment. Nogensmenys, el compromís esmentat de l'article 8.2 constitueix una excepció a aquesta regla perquè preveu l'ús i ensenyament d'aquestes llengües a territoris altres que aquells on són usades tradicionalment.³⁵

Els compromisos de l'article 8 de la CELRoM han d'interpretar-se a la llum d'altres previsions de la convenció i, molt especialment, a la llum dels principis i objectius reglats amb vocació tuitiva a l'article 7 (Part II), uns principis i objectius que, per manament de la Carta, han de garantir-se obligatòriament i indefugiblement en la política, la legislació i la pràctica dels estats part. Entre aquests principis i objectius, destaca especialment, per llur projecció en l'àmbit que és objecte d'estudi en aquestes pàgines, el previst a l'article 7.1.f), relatiu a "la posada a l'abast de formes i mitjans adequats d'ensenyament i d'estudi de les llengües regionals o minoritàries a tots els estadis apropiats",³⁶ i molt especialment, el compromís de garantir que "l'adopció de mesures especials en favor de les llengües regionals o minoritàries, destinades a promoure una igualtat entre els parlants d'aquestes llengües i la resta de la població o encaminades a tenir en compte les seves situacions particulars", no sigui considerada com un acte de discriminació envers els parlants de les llengües més esteses, precisió que empara polítiques de normalització i foment, així com accions de discriminació positiva, també en l'ensenyament. Es legitimen, doncs, mesures de discriminació positiva per garantir la pervivència futura de les llengües tutelades a la convenció. Més concretament, l'informe explicatiu de la Carta proclama que "precisament perquè hi ha disparitats entre la situació de la llengua oficial i la de les llengües regionals o minoritàries, i que els que parlen aquestes últimes sovint estan en desavantatge, la Carta admet que poden ser necessàries mesures positives per aconseguir el manteniment i el foment d'aquestes llengües", unes mesures positives que sempre hauran de respondre a aquest objectiu legítim de "fomentar la igualtat entre les llengües", per la qual cosa "no s'han de considerar discriminatòries"³⁷. Igualment, que aquest article 7 de la CELRoM també recull el compromís de les parts de promoure, per mitjà de mesures apropiades, la comprensió mútua entre tots els grups lingüístics, "de tal manera que el respecte, la comprensió i la tolerància envers les llengües regionals o minoritàries figurin entre els objectius de l'educació i de la formació dispensades en el país" (art. 7.3);³⁸ i, per acabar, el seu paràgraf 4t també institueix l'obligació de les parts, a l'hora de definir la seva política lingüística d'incidència en les llengües regionals o minoritàries —també, per tant, en l'ensenyament—, de "prendre en consideració les necessitats i els desigs expressats pels grups que usen aquestes llengües".³⁹

d'informes d'avaluació periòdics, que tenen obligació de redactar les parts amb l'objectiu d'informar de les mesures implementades per donar compliment als seus compromisos.

35 Vegeu paràgraf 89 de l'informe explicatiu, que afirma que "pot ser que el principi de territorialitat ja no sigui suficient, a la pràctica, per garantir una protecció efectiva d'una llengua regional o minoritària". En paraules de l'informe explicatiu del document, "tenint en compte les dificultats vinculades a l'extensió de l'ensenyament de les llengües regionals i minoritàries fora de la seva base territorial tradicional, l'article 8, paràgraf 2, ofereix una certa flexibilitat en els compromisos en qüestió i, en tot cas, només s'aplica quan aquestes mesures estan justificades pel nombre de parlants de la llengua corresponent". Segons l'informe explicatiu, quan l'article 8 apel·la a l'adopció de mesures quan el nombre de parlants "es consideri suficient", reconeix explícitament que "les autoritats públiques no poden estar obligades a adoptar mesures quan la situació d'un grup lingüístic difícilment permet d'arribar al nombre d'alumnat mínim necessari per a una classe". A efectes de la CELRoM, ateses les situacions particulars de les llengües regionals o minoritàries, "es considera que la quota normal necessària per a constituir una classe es pot aplicar amb flexibilitat, i un nombre d'alumnat inferior es podria considerar suficient".

36 Paràgraf 63 de l'[informe explicatiu de la Carta](#), on interpreta el contingut i abast d'aquesta previsió garantida a l'article 7.1.f).

37 Paràgraf 73 de l'[informe explicatiu](#).

38 Paràgraf 74 de l'[informe explicatiu](#).

39 Vegeu especialment, pel que fa a la interpretació del contingut i abast d'aquests principis i objectius a la llum dels informes del Comitè d'Experts, Dunbar, Robert. (2012). Article 7. Objectives and principles. Dins Alba Nogueira, Eduardo J. Ruiz Vieytez i Iñigo Urrutia, *Shaping language rights...* (p. 185-246). Estrasburg: Council of Europe Publishing. Vegeu també Woehrling, Jean-Marie. (2006). *The European Charter for Regional or Minority Languages. A critical commentary*. Estrasburg: Council of Europe Publishing.

3.2 Avaluació dels models lingüístics en l'ensenyament a les comunitats autònomes amb règims de cooficialitat: revisió comparada

3.2.1 Models deficitaris: incompliment de compromisos adquirits

Pel que fa als cicles de control de compliment de la Carta a Espanya, el Comitè d'Experts del Consell d'Europa ha anat revisant com s'implementen els compromisos adquirits projectats en l'ensenyament.⁴⁰ Ha confirmat, inequívocament i explícitament, que els règims lingüístics educatius dels territoris autònoms on la llengua cooficial només és emprada com a llengua vehicular en un 50 %, o per a certes matèries, no permeten donar el compliment degut als compromisos adquirits en l'instrument de ratificació. També ha detectat incompliments dels compromisos adquirits en les comunitats autònomes que opten per models d'educació trilingüe que recorren a l'anglès, també, com a llengua vehicular de transmissió de coneixements a les aules.⁴¹ A parer del Comitè d'Experts, aquests règims lingüístics autònoms no permeten donar compliment suficient i efectiu a les previsions d'aquest article 8.1.a.i, b.i,c.i, d.i, e.i i f.i de la convenció, ratificades per l'Estat.⁴² Així consta explícitament, inequívocament, a diversos informes del Comitè d'Experts adoptats en diversos cicles de control de compliment del conveni a Espanya, en els termes que revisarem, molt breument, a les pàgines que segueixen.⁴³

En tots els cicles de control del conveni, sense excepció, s'identifiquen deficiències greus en el compliment dels compromisos adquirits de l'article 8 a diversos règims lingüístics autònoms projectats en l'ensenyament. En aquestes avaluacions, el Comitè d'Experts no s'ha limitat només a identificar els models lingüístics deficitaris, sinó que, adoptant l'enfocament pragmàtic que defineix l'acompliment de les seves funcions avaluadores, ha proposat mesures correctores per superar els dèficits i incompliments. El buidatge d'aquests cicles de control ofereix, doncs, una visió molt precisa del contingut i abast dels compromisos adquirits, així com dels dèficits i incompliments concrets que es detecten en els models lingüístics de les comunitats autònomes. Proporciona, en definitiva, una radiografia precisa sobre l'evolució dels darrers anys i l'estat de la qüestió. A continuació s'esbossaran, molt breument, els diagnòstics i les mancances principals detectades, així com les recomanacions adreçades a l'Estat espanyol per donar compliment efectiu als compromisos adquirits en l'ensenyament al seu instrument de ratificació. En aquest estudi se seguirà un ordre cronològic, prenent en consideració els diversos cicles de control formalitzats els darrers anys, des de 2005 fins a l'actualitat.⁴⁴

Així, al primer cicle de control de compliment de la CELRoM a Espanya ja es van denunciar dèficits en la implementació de compromisos adquirits en aquest àmbit educatiu a diverses comunitats autònomes. El primer informe del Comitè d'Experts, de 21 de setembre de 2005, advertia textualment que no es complia l'objectiu de prestar "sistemàticament un model d'immersió lingüística juntament amb el model bilingüe", a les Illes Balears, la Comunitat Valenciana i Galícia. També denunciava dèficits en la implementació dels compromisos projectats en l'ensenyament d'eusquera al País Basc i Navarra.⁴⁵

Com s'esdevindrà als altres cicles de control que seguiran, part dels dèficits d'implementació dels compromisos adquirits en l'ensenyament es traduiran en requeriments a l'Estat, adreçats a promoure reformes internes. D'altres donaran lloc a recomanacions, plantejades amb l'objectiu d'assegurar una major presència i

40 El primer dels informes presentats per Espanya és de l'any 2002, i els següents han estat emesos, respectivament, els anys 2007, 2010, 2014, 2018 i 2021. Fins avui, el Comitè d'Experts ha avaluat l'Estat espanyol en sis informes, emesos respectivament el 8 d'abril de 2005, 4 d'abril de 2008, 2 de desembre de 2011, 20 de març de 2015, 20 de març de 2019 i 23 de març de 2021. Seguint els tràmits establerts al conveni, han donat lloc a les corresponents recomanacions del Consell de Ministres del Consell d'Europa emeses, respectivament, el 21 de setembre de 2005, 10 de desembre de 2008, 24 d'octubre de 2012, 20 de gener de 2016, 11 de desembre de 2019 i 16 de juny de 2021. Aquests cicles de control de compliment de la CELRoM poden consultar-se a la [pàgina web del Consell d'Europa](#).

41 A les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa adreçades a Espanya l'any 2016 es requereix que "controlï que l'oferta d'educació trilingüe no tingui incidència desfavorable en la protecció i la promoció de les llengües regionals o minoritàries".

42 Cortier, Claude, i Cavalli, Marisa. (2013). *Langues régionales/minoritaires dans l'éducation bi-/plurilingue: langues d'ici, langues d'ailleurs*. Estrasburg: Council of Europe Publishing. També Nogueira López, Alba. (2012). Article 8.1. Education (I). Dins *Shaping language rights...* (p. 256). Estrasburg: Council of Europe Publishing.

43 Tots els informes del Comitè d'Experts i les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa adreçades a l'Estat espanyol en el marc dels cicles de control de compliment de la CELRoM poden consultar-se a la [pàgina web del Consell d'Europa](#), i ens hi remetem als efectes escaients.

44 Per a una ampliació més detallada sobre l'avaluació dels règims lingüístics projectats en l'ensenyament a tots els cicles de control de compliment de la CELRoM, fins a l'any 2021, vegeu, Pla Boix, Anna M. (2021). *En defensa del model lingüístic de l'escola a Catalunya. Reflexions per a un debat crític des del dret constitucional*, cit. *supra*, p. 189-254.

45 Pel que fa a l'eusquera a Navarra, vegeu [paràgrafs 329 a 335 de l'informe](#). I pel que fa a l'eusquera al País Basc, vegeu [paràgrafs 483 a 488 de l'informe del Comitè d'Experts](#). Vegeu també el [paràgraf 133 de l'informe del Comitè d'Experts](#).

ensenyament de les llengües tutelades per la CELRoM als sistemes educatius avaluats, amb el plantejament de mesures correctores. De fet, el Comitè de Ministres del Consell d'Europa, donant curs al diagnòstic del Comitè d'Experts, adoptarà la recomanació RecChL (2005) 3, on recomana a les autoritats espanyoles que “augmentin l’oferta de l’ensenyament en basc al País Basc, en particular respecte a l’ensenyament de secundària” (punt 3) i que s’apliqui de manera apropiada, tal com estableix la legislació, l’ensenyament de la llengua eusquera a la zona mixta de Navarra (punt 5). Val a dir que algunes d’aquestes propostes correctores s’adreçaran també a protegir llengües que no gaudeixen d’estatut d’oficialitat. N’ofereixen un bon exemple les objeccions projectades a l’ensenyament del bable i el galleg-asturià al Principat d’Astúries, o l’aragonès i el català a la comunitat autònoma de l’Aragó.⁴⁶

En el marc del segon cicle de control de compliment de la CELRoM, l’informe del Comitè d’Experts d’11 de desembre de 2008 reblarà la revisió crítica dels règims lingüístics de l’ensenyament de diverses comunitats autònomes. De fet, denuncia, explícitament, que “a la majoria de Comunitats autònomes, l’ensenyament en la llengua cooficial es basa en un model bilingüe estructurat” que “no es correspon amb els compromisos elegits pel Govern espanyol, que comporten oferir així mateix models d’ensenyament impartit essencialment en les llengües regionals o minoritàries”. Partint d’aquesta base, l’informe instarà a implementar models “de plena immersió” que puguin sumar-se, si s’escau, als règims lingüístics reglats als respectius territoris, per tal de complir gradualment amb els compromisos jurídicament vinculants.⁴⁷ La lectura de l’informe és especialment interessant perquè revisa els dèficits i incompliments del règim lingüístic en l’ensenyament als sistemes educatius de totes les comunitats autònomes que compten amb llengües pròpies protegides per la CELRoM, i hi proposa, quan escau, mesures correctores.⁴⁸ Unes mesures que, per cert, trobem també explicitades en la revisió dels mateixos règims lingüístics en l’ensenyament, als cicles de control de compliment de la Carta posteriors.

Especialment remarcables són les observacions formulades en el marc del quart cicle de control a Espanya, perquè s’hi explicitaran crítiques als models de trilingüisme en l’ensenyament, garantits a certes comunitats autònomes. N’ofereix un bon exemple la conclusió H de l’informe del Comitè d’Experts de 20 de gener de 2016. S’hi constata que hi ha diverses autonomies amb règims de cooficialitat lingüística que “han implementat un ensenyament trilingüe o bé es troben en procés de fer-ho”. Partint d’aquesta constatació, rebla que “és convenient que es vetlli a fi que aquest model no impliqui efectes negatius sobre l’oferta actual d’ensenyament en les llengües regionals o minoritàries, o en l’estructura de promoció i suport a aquestes llengües”.⁴⁹ Val a dir que aquesta conclusió de l’informe del Comitè d’Experts servirà de fonament a una recomanació explícita del Comitè de Ministres a l’Estat espanyol, adreçada específicament a comminar-lo a “continuar vetllant a fi que l’oferta d’educació trilingüe no tingui incidència desfavorable per la protecció i la promoció de les llengües regionals o minoritàries”.⁵⁰

En el cinquè cicle de control novament es detectaran incompliments i dèficits en la implementació dels compromisos adquirits en l’ensenyament. Seguint la vocació pragmàtica que inspira aquestes avaluacions, una vegada més es plantejaran noves propostes de reforma, projectades casuísticament. Un bon exemple l’ofereixen les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d’Europa d’11 de desembre de 2019, que comminen explícitament l’Estat, en paraules de la mateixa recomanació, a eliminar “les restriccions imposades a l’ensenyament del galleg a Galícia i del valencià/català a València”, perquè conculquen previsions de la CELRoM vinculants en virtut de l’instrument de ratificació.⁵¹

46 Per a una ampliació, vegeu l’[informe de 20 de gener de 2016](#) del Comitè d’Experts, adoptat en el primer cicle de control de compliment de la CELRoM a Espanya. Més concretament, pel que fa al bable-asturià al Principat d’Astúries, vegeu paràgrafs 147 a 149 de l’informe. Pel que fa al galleg-asturià, vegeu paràgrafs 112 i 151 a 153, i conclusió T. Igualment, respecte a l’aragonès (fabla) i el català a l’Aragó, es revisa críticament als seus paràgrafs 113, 154-156. Respecte a la llengua catalana de l’Aragó, el Comitè d’Experts requerirà que s’asseguri l’accés a l’ensenyament d’aquesta llengua. Vegeu paràgrafs 155 i 156 de l’informe.

47 Vegeu conclusió H de l’[informe del Comitè d’Experts d’11 de desembre de 2008](#).

48 Vegeu l’Informe del Comitè d’Experts d’11 de desembre de 2008, consultable en línia.

49 També precisa que troba a faltar, per a un elevat nombre de llengües regionals o minoritàries, informes d’avaluació de les mesures implementades i dels progressos duts a terme respecte “a l’ensenyament en aquestes llengües”. S’apreciaran, igualment, altres dèficits com la dèbil cooperació en l’àmbit educatiu entre comunitats autònomes que comparteixen llengua tutelada per la CELRoM. Per a una ampliació, vegeu Conclusions G i H de l’[informe del Comitè d’Experts de 20 de gener de 2016](#).

50 Vegeu Conclusió 5 de les [recomanacions RecChL\(2016\)1, sobre aplicació de la CELRoM a Espanya, de 20 de gener de 2016](#).

51 Vegeu Conclusió 3 de les [recomanacions CM/RecChL\(2019\)7, sobre aplicació de la CELRoM a Espanya, d’11 de desembre de 2019](#), consultable en línia.

Igualment, a l'informe del Comitè d'Experts de març de 2021, adoptat en el marc del darrer cicle de control de compliment de la Carta a Espanya, s'hi constaten més incompliments en el sistema educatiu valencià i s'adverteix que continua sense garantir prou l'ús del català/valencià com a llengua vehicular en els diversos nivells educatius compromesos. Es requerirà l'adopció de les reformes pertinents per tal d'assegurar l'educació "en català/valencià a tots els nivells educatius". També detectaran déficits a l'hora d'assegurar l'ús vehicular del gallec en l'ensenyament a Galícia i s'advertirà que el règim lingüístic vigent a la comunitat autònoma esmentada suara no permet complir els compromisos adquirits i, per tant, commina a remoure els obstacles per assegurar l'ensenyament en gallec a tots els nivells educatius compromesos.⁵² D'altra banda, igual que en els altres cicles de control de compliment del conveni, el Comitè d'Experts, una vegada més, revisarà críticament el règim lingüístic de les llengües tutelades per la CELRoM i que no gaudeixen d'estatut d'oficialitat, com el lleonès a Castella i Lleó o el portuguès a Extremadura.⁵³ I, als efectes que aquí interessin, les recomanacions aprovades pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa en aquest darrer cicle de control de 16 de juny de 2021 comminaran les autoritats espanyoles a corregir els incompliments i retre comptes de les mesures correctores al següent informe que trametin per avaluar la implementació dels compromisos, previst per al proper agost de 2023.⁵⁴

3.2.2 Elogi del model de conjunció lingüística en l'ensenyament a Catalunya

En el marc de tots els cicles de control de compliment de la CELRoM en seu del Consell d'Europa, el model de conjunció lingüística a l'escola catalana ha estat avalat i elogiat pel Comitè d'Experts, que l'ha definit com un exemple paradigmàtic de respecte a la diversitat lingüística, especialment respectuós amb els valors i principis que inspiren la Carta. No s'hi ha plantejat cap objecció ni esmena, a diferència, com s'ha vist, d'altres règims lingüístics autonòmics.

A continuació s'ofereix una succinta revisió d'aquestes avaluacions. Nogensmenys, amb caràcter previ, és del cas subratllar que aquest aval explícit al model lingüístic en l'ensenyament a Catalunya s'ha explicat en altres escenaris, a part dels cicles de control de compliment de la CELRoM. Un exemple el trobem en el marc del darrer Examen Periòdic Universal a Espanya tramitat en seu del Consell de Drets Humans de l'ONU el proppassat 2020. En el tràmit d'aportacions de les parts interessades, el Consell d'Europa va elogiar, textualment, "la serietat amb la qual el govern català executava el seu projecte d'educació multilingüe". I ho farà emfasitzant també que l'adopció de mesures positives a favor de les llengües regionals o minoritàries, com el català, adreçades a promoure la igualtat entre els parlants d'aquestes llengües i la resta de la població en cap cas s'ha de valorar com un acte de discriminació per als parlants de les llengües majoritàries, sinó que, al contrari, és un objectiu legítim que ve protegit per l'article 7 de la CELRoM.⁵⁵

L'aval explícit del Consell d'Europa al règim de conjunció lingüística en l'ensenyament a Catalunya el trobem reproduït, emprant diferents formulacions, a tots els cicles de control de compliment a Espanya de la CELRoM, sense excepcions. Se'l definirà àdhuc com un exemple paradigmàtic en el context europeu. Un bon exemple l'ofereix l'informe del Comitè d'Experts de 21 de setembre de 2005, que posa en valor la inversió de la tendència que representarà convertir el català en clau de volta del règim lingüístic del sistema

52 Pel que fa a l'avaluació de l'ús del català/valencià al sistema educatiu de la Comunitat Valenciana, vegeu especialment els paràgrafs 41 i 42 de l'informe del Comitè d'Experts de març de 2021, així com la recomanació per l'acció immediata garantida al [paràgraf 2.2, capítol c](#). I a propòsit dels déficits en l'ús vehicular de la llengua gallega, vegeu especialment els paràgrafs 49 a 52 del mateix informe i, més concretament, la recomanació per acció immediata a) del [capítol 3 de l'informe](#), consultable en línia.

53 Per a una ampliació sobre el diagnòstic i les recomanacions projectades en l'àmbit de l'ensenyament, vegeu els paràgrafs 69 a 72 de l'informe del Comitè d'Experts.

54 Recomanació del Comitè de Ministres del Consell d'Europa adoptada en el marc de la [1407a reunió de 16 de juny de 2021](#).

55 Vegeu paràgraf 14 del resum de les comunicacions de les parts interessades sobre Espanya del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides, Grup de Treball sobre l'Examen Periòdic Universal (35è període de sessions, del 20 al 31 de gener de 2020), que textualment diu: "El Consejo de Europa observó que en la CELRoM se destacaba que las lenguas minoritarias constituían una expresión de riqueza cultural, y que la adopción de medidas especiales en favor de las lenguas regionales o minoritarias, con el fin de promover la igualdad entre los hablantes de dichas lenguas y el resto de la población, no se consideraba un acto de discriminación contra los hablantes de las lenguas más extendidas. El Consejo de Europa encomió la seriedad con que el gobierno catalán ejecutaba su proyecto de educación multilingüe. La comunicación conjunta 14 (JS14) recomendó que se llevaran a cabo campañas de información sobre los derechos lingüísticos". Per a més informació, consulteu el text íntegre del document adoptat en el marc de l'EPU a Espanya corresponent al període 2015-2020, consultable a [l'espai web de les Nacions Unides](#).

educatiu. Recull que és una llengua que fa poc més de tres dècades havia estat oprimida —en referència a l'etapa franquista—, bandejada de l'esfera oficial, i que ha passat a convertir-se en la llengua vehicular de l'ensenyament a Catalunya. I conclou precisant que aquesta evolució és molt excepcional a la història d'Europa, la qual cosa confirma l'interès especial d'Espanya en aquest àmbit.⁵⁶ Dit això, el mateix informe avalarà també el compliment efectiu d'altres compromisos de l'article 8 de la CELRoM, i molt especialment els garantits a l'article 8.1, paràgrafs *g*) i *h*), relatius a garantir l'ensenyament de la llengua i la cultura de les quals la llengua catalana és expressió, i el relatiu a la formació inicial i permanent del professorat.⁵⁷

Es pronunciarà en termes semblants l'informe del Comitè d'Experts d'11 de setembre de 2008, adoptat en el segon cicle de control de la CELRoM, que constata que “el català com a llengua de l'ensenyament s'ha estès uniformement al territori de la Comunitat autònoma de Catalunya i a tots els nivells de l'ensenyament”, motiu pel qual el Comitè d'Experts conclou que els compromisos adquirits de l'article 8 de la CELRoM s'han complert,⁵⁸ un compliment que ve avalat també, explícitament i de manera inequívoca, als informes que s'adoptaran en el marc de tots els cicles de control subsegüents. Així consta a la dicció dels informes de 24 d'octubre de 2012,⁵⁹ 20 de gener de 2016,⁶⁰ 20 de març de 2019⁶¹ i 23 de març de 2021,⁶² als quals ens remetem.⁶³

3.2.3 Ensenyament en aranès: dèficits en la implementació dels compromisos adquirits

La reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya aprovada a la LO 6/2006 de 19 de juliol, entre altres previsions lingüístiques, va incorporar una declaració d'oficialitat de la llengua occitana a Catalunya, en la varietat dialectal aranès,⁶⁴ una decisió del legislador estatuent que tindrà un impacte directe en l'àmbit d'aplicació dels compromisos de la CELRoM a l'Estat espanyol perquè, atenint-se a una interpretació literal i autèntica del seu instrument de ratificació, l'aranès passava a incorporar-se al catàleg de llengües protegides pels compromisos subscrits a la Part III de la convenció, inclosos els projectats en l'àmbit de l'ensenyament de l'article 8. Per consegüent, es reforçava l'estatut jurídic de l'aranès en els termes que han confirmat els informes del Comitè d'Experts del Consell d'Europa adoptat els darrers cicles de control de compliment de la CELRoM a l'Estat espanyol.⁶⁵

56 Més concretament, en paraules de l'informe, s'esmenta textualment que “observa que este sistema apunta a una admirable inversión de la tendencia: una lengua regional/minoritaria que seguía oprimida hace apenas treinta años se ha convertido en la lengua de oficio del sistema educativo en su territorio tradicional, y en la primera lengua de enseñanza para la mayor parte de la última generación de jóvenes que han sido educados en Cataluña” i afegeix que “esta evolución es sumamente excepcional en la historia de Europa y confirma el interés especial de España en este ámbito”. Per a una ampliació, vegeu el paràgraf 208 de l'informe del Comitè d'Experts de 21 de setembre de 2005. Vegeu també Castellà J. Surribas, Santiago (2006). *Cap a un Estat plurilingüe. Una lectura en positiu del primer informe del Comitè d'Experts de la Carta europea de les llengües regionals o minoritàries, sobre el compliment per l'Estat espanyol en relació a la llengua catalana*. Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana (p. 16).

57 Paràgrafs 215 a 218 de l'informe del Comitè d'Experts de 21 de setembre de 2005.

58 [Paràgrafs 213 a 215 de l'informe](#). Vegeu també el [paràgraf 218 de l'informe](#).

59 Paràgraf 259 de l'informe adoptat en el tercer cicle de control del conveni.

60 Paràgraf 193 de l'informe del Comitè d'Experts de 20 de gener de 2016.

61 Capítol 2.2 de l'informe. Vegeu especialment el [paràgraf 42 de l'informe](#), al qual ens remetem.

62 Val a dir que en aquest darrer [informe del Comitè d'Experts, emès el març de 2021](#), en plena pandèmia sanitària propiciada per la covid-19, no s'hi recullen incompliments dels compromisos adquirits a l'article 8 de la CELRoM pel que fa a l'ensenyament en català a Catalunya. Nogensmenys, en l'avaluació a Catalunya, l'informe constatarà dos incompliments pendents de resolució per part de l'Estat: la reforma pendent de la Llei orgànica del poder judicial per donar compliment als compromisos adquirits de l'article 9 de la CELRoM pel que fa a l'estatut jurídic de la llengua catalana a l'Administració de Justícia a Catalunya (vegeu paràgraf 36); i els dèficits en l'ús del català en l'Administració de l'Estat a Catalunya (vegeu paràgrafs 36 i 37).

63 Vegeu també [informes periòdics sobre la situació de la llengua catalana](#) editats per l'Observatori de la Llengua Catalana, en col·laboració amb la Xarxa CRUSCAT de l'Institut d'Estudis Catalans, Generalitat de Catalunya. Contenen revisions crítiques dels cicles de control de compliment de la CELRoM projectats a l'Estatut de la Llengua Catalana.

64 Articles 6.5 i 36 de l'Estatut d'Autonomia. Vegeu especialment Llei 1/2015, de 5 de febrer, del règim especial d'Aran (DOGC núm. 6810A, del 13 de febrer de 2015), i Llei 35/2010, d'1 d'octubre, de l'occità, aranès a l'Aran (DOGC núm. 5745, de 29 d'octubre de 2010). Per a una ampliació, vegeu Pla Boix, Anna M. (2017). Reptes de la reforma estatutària en matèria lingüística. Una revisió crítica de la STC 31/2010, de 28 de juny. Dins Anna M. Pla Boix (coord.), *Reptes del dret lingüístic català. Reflexions per a un debat crític*. Barcelona: Institut d'Estudis de l'Autogovern. Igualment vegeu també Pla Boix, Anna M. (2006). La llengua al nou Estatut d'Autonomia de Catalunya. *Revista d'Estudis Autònomic i Federals* (3), 259-293.

65 Més concretament, ve avalat als informes de 24 d'octubre de 2012 (vegeu paràgraf 93), 20 de gener de 2016 (conclusió P), 9 d'octubre de 2019 (epígraf 2.4, paràgraf 59) i 31 de març de 2021 (paràgraf primer). Val a dir que, abans de la declaració estatutària

Aquestes avaluacions desplegades en el marc dels darrers cicles de control del conveni —vegeu informes del Comitè d'Experts de 24 d'octubre de 2012,⁶⁶ 20 de gener de 2016,⁶⁷ 20 de març de 2019⁶⁸ i 23 de març de 2021—⁶⁹ constaten dèficits en la implementació dels compromisos adquirits, també en l'àmbit de l'ensenyament. I es commina l'Estat a emprendre reformes per assegurar l'ensenyament *en* aranès als diferents nivells educatius compromesos perquè no es troba prou garantit.⁷⁰

Alguns d'aquests informes del Comitè d'Experts, com el de 20 de gener de 2016, identifica “llacunes en la implementació” dels compromisos de l'article 8.1 de la CELRoM.⁷¹ D'altres, com l'informe de 20 de març de 2019, precisen, textualment, que cal adoptar “mesures per a garantir l'ensenyament en aranès” a tots els nivells educatius compromesos a l'instrument de ratificació de la CELRoM.⁷² L'informe emès l'any 2021 novament ratificarà la conveniència d'emprendre reformes per garantir l'ensenyament en aranès, encara deficitari. I assumint igualment un enfocament pragmàtic que inspira la dicció d'aquestes avaluacions periòdiques, advertirà de dèficits de finançament suplementari per estendre aquest ensenyament en aranès als diversos nivells educatius. Insta explícitament les autoritats competents a corregir-ho.⁷³ Val a dir que tant els dèficits de finançament de les polítiques de normalització de l'aranès com la conveniència d'emprendre reformes normatives per reforçar llur protecció jurídica i, als efectes dels cicles de control de la CELRoM, assegurar així una implementació efectiva dels compromisos adquirits són qüestions que, els darrers temps, també han centrat debats i iniciatives al Parlament de Catalunya.⁷⁴

d'oficialitat de l'aranès a Catalunya, les avaluacions eren positives perquè complien amb els compromisos menys ambiciosos adquirits en l'instrument de ratificació de l'Estat. Serà a partir de la reforma estatutària de 2006 quan l'avaluació detectarà els dèficits i incompliments, vinculats a la inclusió de l'aranès dins el catàleg de llengües tutelades pels compromisos adquirits a la Part III de la convenció. Pel que fa a les primeres avaluacions, prèvies a llur declaració estatutària d'oficialitat, vegeu els paràgrafs 157 i 158 del primer informe, emès el 21 de setembre de 2005. En aquest informe, el Comitè d'Experts elogia el model “per haver establert disposicions per a l'ensenyament de l'aranès i en aranès que van més enllà dels requisits fonamentals plasmats a les disposicions de la Part II de la Carta”. Aquests elogis es formulen, doncs, quan l'aranès no gaudia d'estatut d'oficialitat a l'articulat de l'Estatut d'Autonomia de 1979 i, per consegüent, sols es trobava tutelat obligatòriament per les previsions de la Part II del conveni. Per a una ampliació, vegeu el [paràgraf 157 de l'informe del Comitè d'Experts](#) de 21 de setembre de 2005.

66 Paràgrafs 1077 i 1078 de l'informe. Posa en valor els avenços en la protecció de la llengua, però en l'àmbit educatiu adverteix que no es dona el compliment degut als compromisos adquirits, dèficits que detecta especialment al nivell d'ensenyament secundari.

67 [Paràgrafs 747 a 756 de l'informe](#). Constata que els diversos compromisos de l'article 8.1 no es respecten pel que fa a l'aranès, en diversos nivells educatius.

68 Paràgraf 2.4.1 de l'[informe de 20 de març de 2019](#). Novament, identifica incompliments dels compromisos garantits a l'article 8 del conveni.

69 Paràgrafs 61 i 62 d'aquest darrer [informe del Comitè d'Experts emès el març de 2021](#).

70 Sobre aquesta proposta de mesures correctores, vegeu per exemple, els següents requeriments explicitats a diversos informes del Comitè d'Experts:.

- Paràgraf 2.4 de l'informe del Comitè d'experts de 9 d'octubre de 2019
- Paràgrafs 61 i 62 de l'informe del Comitè d'Experts aprovat el 31 de març de 2021.

71 Conclusió P de l'[informe del Comitè d'Experts de 20 de gener de 2016](#).

72 Epígraf 2.4.2 de l'[informe del Comitè d'Experts de 20 de març de 2019](#).

73 [Paràgrafs 61 i 62 de l'informe del Comitè d'Experts de març de 2021](#).

74 Respecte a la crítica projectada al dèficit de finançament, vegeu la Resolució 115/XI del Parlament de Catalunya, sobre el desplegament de la Llei 35/2010, de l'occità, aranès a l'Aran (BOPC núm. núm. 130 de 13 de maig de 2016). En aquesta resolució, aprovada el 2016, el Parlament instava explícitament el Govern de la Generalitat a, entre altres mesures, dotar el Consell General d'Aran de recursos “per a l'acompliment d'accions a favor de la preservació de l'aranès, que són necessaris per a aplicar aquesta llei amb totes les garanties”. Val a dir que és competència del Consell de Política Lingüística de l'Occità Aranès, creat per acord de la Comissió Govern de la Generalitat - Consell General d'Aran de 17 de maig de 2012, l'impuls i el seguiment de les actuacions necessàries per garantir el “finançament adequat i suficient de les polítiques lingüístiques amb relació a l'occità aranès i vetllar per la coordinació entre la Generalitat i el Consell General d'Aran en aquest àmbit”. I pel que fa a les propostes normatives adreçades a reforçar la protecció jurídica de l'aranès, vegeu també, a tall d'exemple, la Resolució 170/IX, sobre l'impuls a l'oficialitat de l'occità a Catalunya (publicada al BOPC núm. 120 de 25 de juliol de 2011, p. 8) o la Resolució 115/XI, sobre el desplegament de la Llei 35/2010 de l'occità, aranès a l'Aran (publicada al BOPC núm. 130 de 13 de maig de 2016).

4 Epíleg

Malgrat els debats polítics i acadèmics que han afectat, des de fa anys, el règim lingüístic de l'ensenyament a Catalunya i els avatars de les successives reformes normatives i impugnacions judicials de què ha estat objecte, les seves bases vertebradores, instituïdes fa quatre decennis a la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya, compten encara avui amb un amplíssim suport parlamentari. En donen bon testimoni les aritmètiques que han avalat l'aprovació de la recent Llei 8/2022, del 9 de juny, sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials en l'ensenyament no universitari. Com és sabut, tant aquesta llei com el Decret llei 6/2022, de 30 de maig, pel qual es fixen els criteris aplicables a l'elaboració, l'aprovació, la validació i la revisió dels projectes lingüístics dels centres educatius, han estat impugnats recentment a la jurisdicció constitucional. S'albiren, doncs, propers controls de constitucionalitat d'aquestes disposicions normatives, que es tramiten coetàniament a la celebració del quarantè aniversari de la promulgació de la llei que va instituir les bases del model lingüístic educatiu; un model de gestió del plurilingüisme a les aules del Principat que les darreres dècades ha superat, valgui dir-ho, diversos controls de constitucionalitat.

En el marc del Consell d'Europa, el model de conjunció lingüística a l'escola catalana s'ha qualificat explícitament com un exemple paradigmàtic de respecte a la diversitat lingüística, especialment respectuós amb els valors i principis que inspiren la CELRoM. Aquest aval s'ha explicitat en altres escenaris, a part dels cicles de control del compliment de la Carta, com al darrer Examen Periòdic Universal a Espanya en seu del Consell de Drets Humans de l'ONU, en què es destaca pel Consell d'Europa el rigor del Govern català en la implementació del seu projecte d'educació multilingüe i s'emfasitza la necessitat d'interpretar l'article 8 a la llum dels principis i objectius regulats, amb vocació tuitiva, a l'article 7 (Part II). Aquests principis i objectius, per manament de la Carta, han de garantir-se obligatòriament i indefugiblement en la política, la legislació i la pràctica dels estats part. Entre aquests principis i objectius destaca especialment el compromís de garantir, textualment, "que l'adopció de mesures especials en favor de les llengües regionals o minoritàries, destinades a promoure una igualtat entre els parlants d'aquestes llengües i la resta de la població o encaminades a tenir en compte les seves situacions particulars" no sigui considerat un acte de discriminació envers els parlants de les llengües més esteses, precisió que empara polítiques de normalització i foment, també en l'ensenyament. Es legitimen així polítiques positives per garantir la vitalitat i la pervivència futura de les llengües tutelades a la convenció, que en el cas de Catalunya protegeix el català i l'aranès.

Fins avui, la CELRoM ha estat molt negligida per la jurisprudència, malgrat que com a tractat internacional forma part de l'ordenament jurídic intern i vincula jurídicament a tots els efectes (art. 96 CE). En aquest sentit, com ha dit el Tribunal Constitucional, té un valor hermenèutic especialment rellevant a l'hora d'interpretar el contingut i abast del marc constitucional regulador del fet lingüístic, un marc constitucional obert i flexible en aquest àmbit, que no imposa un determinat model lingüístic de l'ensenyament. Al contrari, a l'empara de la reserva d'Estatut de l'article 3.2 de la norma suprema, garanteix un alt sostre competencial a les comunitats autònomes en el disseny dels règims lingüístics propis, en els termes que ha tingut ocasió d'interpretar, a bastament, la jurisprudència constitucional dictada les darreres dècades.

En el present article s'han analitzat els diversos cicles de control de compliment de la Carta a Espanya, pel que fa a la implementació dels compromisos maximalistes adquirits al seu instrument de ratificació i projectats en l'ensenyament. El Comitè d'Experts ha confirmat, inequívocament i explícitament, que els règims lingüístics educatius dels territoris autònoms on la llengua cooficial només és emprada com a llengua vehicular en un 50%, o per a certes matèries, no permet donar el compliment degut al nivell dels compromisos adquirits per l'Estat. També detecta incompliments en aquelles comunitats autònomes que opten per models d'educació trilingüe que recorren a l'anglès, també, com a llengua vehicular de transmissió de coneixements a les aules. A parer del Comitè d'Experts, aquests règims lingüístics autònoms, en els termes que s'han revisat a les pàgines precedents, no permeten donar compliment efectiu a les previsions subscrietes de l'article 8.1.a.i, b.i, c.i, d.i, e.i i f.i de la convenció. Igualment, s'han detectat déficits d'implementació dels compromisos adquirits pel que fa a l'estatut de l'aranès en l'ensenyament. Habitualment, en aquestes avaluacions, el Comitè d'Experts no s'ha limitat només a identificar els models lingüístics autònoms deficitaris, sinó que, adoptant l'enfocament pragmàtic que defineix l'acompliment de les seves funcions avaluadores, ha proposat mesures correctores per superar els incompliments. D'aquesta manera, l'examen dels diversos cicles de control promoguts els darrers anys ofereix una radiografia històrica molt precisa del contingut i abast dels compromisos adquirits i contribueix a reforçar la legitimitat del model lingüístic educatiu català.